

X TROBADA PEDRA SECA

L'ART DE LA PEDRA SECA, PATRIMONI DE LA HUMANITAT

El Pinós (Vinalopó Mitjà, Alacant)
18, 19 i 20 d'octubre de 2019

L'ASSOCIACIÓ PER LA PEDRA SECA I L'ARQUITECTURA TRADICIONAL (APSAT)

L'estudi del treball sobre la pedra seca a Catalunya ve de lluny. Tenim el text del 1914 «Construccions de pedra en sec»,¹ de l'arquitecte reusenc Joan Rubió Bellver (1871-1952), col·laborador d'Antoni Gaudí. Aquest parla de construccions al Camp de Tarragona, Penedès, Anoia i Bages, centrant-se en aquelles al voltant del monestir de Santes Creus i el riu Gaià.

Després cal remarcar, per citar tan sols els més rellevants, els treballs de l'etnògraf Ramon Violant Simorra (1903-1956): «Les barraques de vinya de paret en sec, del Pla de Bages (Barcelona)» (maig del 1954) i «Les barraques» de l'estudi *Etnografia de Reus i la seva comarca* (maig del 1954).²

Anteriorment, l'escriptor Josep Pla descriu, a bastament, les parets seques en el seu llibre *Cadaqués* (1947).³

I arribarem al 1967 quan els estudiosos Salvador i Maria Lluïsa Vilaseca, pare i filla, fan el primer treball específic sobre un municipi. Fou sobre Mont-roig del Camp (Baix Camp). El van presentar al X Congreso Nacional de Arqueología, a Maó.

A partir dels anys noranta hi ha una munió de treballs dedicats a comarques: Les Garrigues, Bages, Penedès, Garraf, Terra Alta... Cal esmentar uns quants dels seus autors: Félix Martín, Jaume Plans, Josep Maria Soler, August Bernat, Josep Gironès, Ramon Artigas, Xavier Rebés...

Aquests treballs i la relació entre els seus autors, porten a fer la I Trobada d'Estudi per a la Preservació del Patrimoni en Pedra Seca a Manresa (2002).

D'aquí neix l'anomenada inicialment Coordinadora d'Entitats per la Pedra Seca (CEPS). A la següent trobada, celebrada a Torroella de Montgrí (Baix Empordà), el 23 i 24 d'octubre del 2004, s'elaborarà la «Declaració de Torroella de Montgrí. Per la defensa del patrimoni cultural de la pedra en sec».

El 13 de febrer de 2010 es va fer una reunió a Mont-roig del Camp per tal de proposar iniciar els tràmits per a la legalització de l'entitat. A la reunió de Vallbona de les Monges (l'Urgell) del 12 de juny de 2010, es va presentar una proposta d'estatuts. I, finalment, el 20 de juliol de 2011 es va produir la legalització amb el nom d'Associació per la pedra seca.

El 2015, des de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat de Catalunya se'ns va oferir de participar a l'Observatori del Patrimoni Etnològic Immaterial de Catalunya (OPEI), fent un grup

1 *Anuario Asociación de Arquitectos de Cataluña* (1914), 71 pàgines.

2 Publicat inicialment per l'Associació d'Estudis Reusencs (maig del 1954) i posteriorment en un llibre (Alta Fulla, 1990).

3 Editorial Juventud (1947).

de treball conjunt entre el col·lectiu de la pedra seca i uns altres tres grups especialitzats en el camp de l'arquitectura tradicional. Aquests grups són:

AADIPA (Agrupació d'Arquitectes per a la Defensa i la Intervenció en el patrimoni arquitectònic del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya) (<https://www.arquitectes.cat/ca/aadipa>)

ARPARQ (Associació de restauradors del patrimoni arquitectònic) (<http://arparq.org/>)

GRETA (Grup de Recuperació i Estudi de la Tradició Arquitectònica) (<https://www.projectegreta.cat/ca/>)

La seva integració fou fàcil perquè, a l'article 2 dels estatuts, deia que una de les fins era: «fomentar i coordinar les diferents iniciatives que desenvolupen moltes entitats i organismes en la defensa i salvaguarda del patrimoni d'arquitectura popular i molt especialment de les construccions realitzades en pedra seca».

El 7 de novembre de 2015 naixia l'Associació per la Pedra Seca i l'Arquitectura Tradicional (APSAT). Des d'aleshores, l'APSAT forma part de l'OPEI.

A la VII Trobada Pedra Seca (2013), a Les Presses (La Garrotxa), es va presentar una comunicació on s'esperonava a iniciar els tràmits de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), a aquelles entitats que tinguessin barraques al seu municipi amb la catalogació de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL). El 21 de novembre de 2014 es va publicar al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC) la incoació de l'expedient de declaració de BCIN, segons la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català. Finalment, foren declarades BCIN 5 barraques de Mont-roig del Camp (Baix Camp) el 21 d'abril de 2016.

Posteriorment, també n'han estat declarades 13 construccions de pedra seca (Tines del Bages) situades a diversos municipis de les valls del Montcau (Talamanca, Mura i el Pont de Vilomara i Rocafort), de la comarca del Bages. Data de la declaració: 14 de juny de 2018.

A hores d'ara, s'ha incoat expedient a diverses construccions de pedra seca per a l'abastament i explotació de l'aigua a Torrebesses (Segrià). Data de la incoació de l'expedient: 13 de febrer de 2019.

El darrer semestre del 2016, l'APSAT va elaborar el dossier de Catalunya per ser presentat a la UNESCO. Finalment, el 28 de novembre de 2018, aquesta entitat va declarar l'«Art de la pedra seca: coneixements i tècniques», Patrimoni Cultural Immateral de la Humanitat.

El dissabte 8 de juny de 2019, la Generalitat de Catalunya va fer un homenatge a les persones que han treballat durant anys i anys per la preservació i estudi de la pedra seca. Fou a la finca l'Obaga de l'Agneta, al barri dels Comtals de Manresa.

El 18 de juny de 2019 s'inaugurava a la Filmoteca de Catalunya (Barcelona) la 9a Mostra Internacional de Cinema Etnogràfic que estava dedicada a la pedra seca. Posteriorment, s'han fet projeccions a diversos indrets de Catalunya.

El 14 de novembre de 2019 s'ha inaugurat l'exposició «Tota pedra fa paret. La pedra seca a Catalunya» al Centre d'Interpretació de la Pedra Seca de Torrebesses (Segrià). Aquesta exposició està organitzada per la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Associació per la Pedra Seca i l'Arquitectura Tradicional (APSAT).

Aquesta exposició consta de 20 grans plafons (dedicats a informació general sobre la pedra seca i a les diverses zones on hi predomina) i 7 contenidors amb pedres d'aquestes zones: basalt, calcària o dolomies, còdols, conglomerat (pedra pinyolenc), granit, gres (pedra sorrenca) i pissarra.⁴ Els comissaris han estat: August Bernat, Esther Bargalló, Roger Costa i Martí Rom. Els textos són d'August Bernat i l'assessorament dels continguts de Joan Roura. El recull i coordinació de les fotografies l'ha fet l'Esther Bargalló. Hi ha hagut nombroses aportacions d'informacions i de fotografies de membres de l'APSAT.

Aquesta exposició, després de Torrebesses, iniciarà la seva itinerància per Catalunya. S'estima que estarà un mínim de tres anys recorrent una munió de centres expositius.

En el moment actual, l'APSAT agrupa 30 entitats, els 3 grups d'arquitectura tradicional i 7 persones a títol individual.

Els tres pilars bàsics de la pedra seca a Catalunya són:

La *Revista Pedra Seca*, semestral, que des del 2000 ha publicat 39 números. I el seu *Full informatiu*, mensual, que des del 2001 ha publicat 162 números.

La base de dades Wikipedra fou creada el 2011 i gestionada per l'Observatori del Paisatge de Catalunya amb la col·laboració del grup barracaire Drac Verd de Sitges. Actualment té més de 21 000 construccions catalogades, introduïdes per més de 350 persones i entitats col·laboradores.

L'APSAT ha organitzat, cada dos anys, la Trobada d'Estudis per a la Preservació del Patrimoni de la Pedra Seca. S'han celebrat a: Manresa (2002), Torroella de Montgrí (2004), Barcelona (2005), Sitges (2007), Mallorca (2009), Vilafranca del Maestrat (2011), Les Presses (2013), Calaceit (2015), Pont de Vilomara, Talamanca i Mura (2017) i El Pinós (2019). En general, aquestes Trobades s'han fet a Catalunya, però també hem anat a Mallorca, Vilafranca del Maestrat (Castelló), Calaceit (Teruel) i El Pinós (Vinalopó Mitjà, Alacant).

⁴ https://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgcpt/05_documents_i_recursos/04_exposicions_itinerants/pedra-seca-a-catalunya/

Aquest 2019 ha estat un veritable repte fer la trobada a El Pinós. Mai havíem anat tan lluny. Des de l'APSAT recordàvem la comunicació «Aproximació als cucos del Pinós» d'Imma Garrigós i Clara Isabel Pérez que l'havien presentat a Calaceit. I una visita a aquesta població ens va acabar de convèncer que seria un indret idoni. Només calia treballar fermament perquè fos un èxit. Vull esmentar el treball organitzatiu de Clara Isabel Pérez i Eva Jara. També cal esmentar tot el suport de l'Ajuntament.

Durant tres dies vam conèixer persones que estimem la pedra seca, procedents de Catalunya, Castelló, València, Alacant, Mallorca i, fins i tot, d'Almeria.

Fou important la implicació de la Universitat d'Alacant. També vull remarcar la rellevància dels treballadors de la pedra seca, fonamentalment, en aquella taula rodona del diumenge on s'hi van congrega paredadors, margenadors i margers valencians, catalans i mallorquins.

És evident que encara queda molt treball per fer sobre l'estudi, preservació i difusió de la pedra seca. Però cal incidir, en endavant, que aquest treball no sigui exclusivament sobre aquest patrimoni que hem heretat del passat. Cal potenciar la formació de treballadors de la pedra seca i ajudar els existents. Cal aconseguir que les institucions concedeixen ajuts a la seva reconstrucció (o construcció), principalment relacionada amb les feines del camp, de la pagesia. Aquest serà el nostre més important repte de futur.

Com vàrem dir el darrer dia de la trobada, la propera es farà a Móra la Nova (Ribera d'Ebre) i serà organitzada per l'Institut Ramon Muntaner i l'APSAT. Serà els dies 5, 6 i 7 de novembre de 2021. En aquesta Trobada integrarem, per primer cop, a l'arquitectura tradicional.

MARTÍ ROM
President de l'APSAT
(desembre de 2019)